

Renata Dulian

Egzemplarz obowiązkowy

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1-2 (24-25), 127-134

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RENATA DULIAN¹

EGZEMPLARZ OBOWIĄZKOWY

Do napisania tego artykułu skłoniły mnie przemyślenia nad ustawą o egzemplarzu obowiązkowym oraz praktyka nad gromadzeniem zbiorów w bibliotece Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Po raz pierwszy egzemplarz obowiązkowy wprowadzono w 1537 roku w Bibliotece Królewskiej we Francji. Takie ustawy kolejno wprowadzały inne kraje, w Anglii w 1610 roku, 1661 w Szwecji, w 1683 Rosji, w 1697 w Danii, w 1780 w Polsce. Uniwersał z 1773 roku, a jeszcze wyraźniej Ustawa Sejmu Grodzieńskiego z 1793 roku oddawały pod zarząd Komisji Edukacji Narodowej wszystkie biblioteki z wyjątkiem kościelnych i prywatnych. Z inicjatywy Komisji Edukacji Narodowej Sejm uchwalił ustawę o przejęciu przez państwo Biblioteki Załuskich jako pierwszej biblioteki narodowej i przyznał jej w 1780 roku egzemplarz obowiązkowy.² J. Załuski po śmierci brata Andrzeja wobec trudności utrzymania (otwartej w 1747 roku dla publiczności) Biblioteki Publicznej Załuskich przekazał ją pod zarząd i dozór oo. jezuitom zachowując jednak prawa jej własności. Sejm koronacyjny odrzucił projekt Załuskiego przejęcia Biblioteki przez państwo i przekazania na jej utrzymanie jednej z królewszczyzn. Wkrótce po tym bp Józef Załuski został porwany przez wojska rosyjskie (tłumiące konfederację barską) do Rosji, gdzie przebywał w latach 1767-1773. Po kasacji zakonu jezuitów na mocy bulli 1773 roku Komisja Edukacji Narodowej

¹ Biblioteka Główna Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie.

² Birkenmajer, A. red. [i in.] (1971). Encyklopedia wiedzy o książce. Wrocław; Warszawa.

wej przejmowała dobra jezuickie. 7 stycznia 1774 roku umiera Józef Załuski. W tym samym dniu marszałek sejmu, wydaje polecenie opieczutowania Biblioteki i przejmuje do niej klucze. W tym samym dniu obraduje na zamku królewskim KEN, w posiedzeniu bierze udział król Stanisław August. Za jego radą Komisja postanawia w specjalnym liście (z dnia 7 stycznia 1774 roku) do dyrektora Biblioteki określić swoje wyłączne do niej prawo.³ Ustanowiony w 1780 roku egzemplarz obowiązkowy był pierwszym pełniącym wyłącznie funkcje kultowe, a decyzje podjął o tym wolny sejm. Pomimo zabiegów Biblioteki Jagiellońskiej nie udało się w I Rzeczypospolitej rozszerzyć liczby bibliotek otrzymujących egzemplarz obowiązkowy. Zwiększono na sejmie grodzieńskim do dwóch egzemplarzy ilość przekazywanych książek dla wcześniej uprawnionych bibliotek Rzeczypospolitej oraz Biblioteki Szkoły Głównej Wileńskiej. Tragiczne losy Rzeczypospolitej, podzieliła również Biblioteka. Po tragicznej bitwie maciejowskiej i Rzezi Pragi (3 i 4 listopada 1794 roku) Suworow zarządza, na mocy specjalnego reskryptu Katarzyny II z dnia 21 listopada 1794 roku wywiezienie biblioteki do Petersburga. Tam w 1795 roku z jej zbiorów powołano Bibliotekę Cesarską otwartą w 1814 roku jako Cesarską Bibliotekę Publiczną w Petersburgu. Po traktacie ryskim w 1921 roku rewindykowano część zbiorów Biblioteki Rzeczypospolitej i włączono do utworzonej w 1928 roku Biblioteki Narodowej w Warszawie. Zbiory te uległy częściowo zniszczeniu w 1939 roku, po upadku powstania warszawskiego i wbrew porozumieniom kapitulacyjnym pomiędzy dowódcami Armii Krajowej oraz wojskami niemieckimi z premedytacją zostały podpalone przez Niemców w gmachu Biblioteki Ordynacji Kasińskich w Warszawie, gdzie dla traktatowej ochrony zgromadzono większość cennych zbiorów bibliotek warszawskich. Resztki zbiorów biblioteki Załuskich znajdują się w bibliotece narodowej, i jak twierdzą specjaliści w innych bibliotekach na terenie kraju, część jednak zbiorów byłej biblioteki Rzeczypospolitej została rozproszona w XIX wieku na terytoriach carskiej Rosji.⁴

Następna ustawa dotycząca egzemplarza obowiązkowego została ustanowiona 18 marca 1928 roku, która postanowiła przekazywać

³ Zarzębski, T. (1991). *Polskie prawo biblioteczne 1773-1990*. Warszawa, s. 20 -21.

⁴ Zarzębski, T. (1991), s. 21-23.

bezpłatnie dla celów bibliotecznych oraz dla celów urzędowej rejestracji wszystkie odbite lub wydawane w państwie druki, przeznaczone do rozpowszechniania. Przewidziano karę dla tego kto narusza tę ustawę, karany był to aresztem czterech tygodni i grzywną w wysokości 500 złotych, albo jedną z tych kar. Nad wykonaniem ustawy czuwać mieli ministrowie Spraw Wewnętrznych i Wyznań Religijnych Oświecenia Publicznego we właściwym dla nich zakresie działania.⁵

Dziennik. Ustaw z 1996 nr 152, poz. 722 oraz rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 6 marca 1997 w sprawie wykazu bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasad ich przekazywania Dziennik Ustaw 1997, nr 29, poz. 161 i rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 24 maja 1999 zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasad ich przekazywania Dziennik Ustaw 1999, nr 50, poz. 513.

Ustawa z dnia 7 listopada 1996 roku o egzemplarzach obowiązkowych określa obowiązki wydawców w zakresie przekazywania dzieł oraz obowiązki bibliotek w zakresie gromadzenia dorobku wydawniczego. Każdy wydawca, który udostępnia egzemplarze publikacji na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej lub za granicą jest obowiązany do nieodpłatnego przekazywania uprawnionym bibliotekom liczby egzemplarzy publikacji. tzw. egzemplarze obowiązkowe. Obowiązkowi temu podlega również producent dzieła wyprodukowanego w kraju dla wydawcy zagranicznego. Wydawcy są zobowiązani do przekazywania uprawnionym bibliotekom egzemplarzy obowiązkowych kolejnych wydań tego samego dzieła, poszczególnych mutacji gazet i czasopism, w tym również poszczególnych wersji językowych, wydań bibliofilskich, reprintów dzieł wcześniej już publikowanych, dzieł, które pierwotnie nie były publicznie udostępniane, w tym takich, które utraciły charakter tajny lub poufny. Jeżeli to samo dzieło wydawca wydaje w różnych standardach edytorskich ma obowiązek przekazania egzemplarzy obowiązkowych w standardzie najwyższym. Bibliotece Narodowej i Bibliotece Jagiellońskiej

⁵ Ustawa z dnia 18 marca 1932 roku o bezpłatnym dostarczaniu druków dla celów bibliotecznych i urzędowej rejestracji, Dziennik Ustaw 1932, nr 33, poz. 347.

przekazuje się po dwa egzemplarze obowiązkowe. Biblioteczki Sejmowej w Warszawie przekazuje się po jednym egzemplarzu obowiązkowym dzienników urzędowych organów administracji rządowej. Pozostałym uprawnionym bibliotekom przekazuje się po jednym egzemplarzu obowiązkowym. Filmotece Narodowej w Warszawie przekazuje się po 1 egzemplarzu kopii filmu kinowego i telewizyjnego. Obowiązek ten ciąży na producencie filmu. Kto uchyla się od obowiązku przekazywania egzemplarza obowiązkowego podlega karze grzywny.

Biblioteka Narodowa gromadzi w celach archiwalnych i użytkowych wszystkie wydawnictwa ukazujące się na terenie Polski (książki, czasopisma, mapy, atlasy, druki muzyczne, druki ulotne, płyty, taśmy, kasety, publikacje zapisane na nośnikach elektronicznych, oprogramowanie komputerowe, globusy, druki braillovskie). Przysługują one Bibliotece Narodowej w ramach Ustawy z dnia 7 listopada 1996 roku o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych. Artykuł siódmy ustawy zwalnia przesyłki niepolecone egzemplarzy obowiązkowych z opłat pocztowych. Rozporządzenie Ministra Kultury i sztuki z dnia 6 marca 1997 roku określa wykaz bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarza obowiązkowego poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasad i tryby ich przekazywania. Wydawca jest zobowiązany do przekazywania egzemplarza obowiązkowego Bibliotece Narodowej w ciągu 5 dni, a pozostałym bibliotekom w ciągu 14 dni od momentu zakończenia procesy produkcji publikacji. Producenci filmu kinowego i telewizyjnego zobowiązani są przekazać Filmotece Narodowej egzemplarz kopii filmu w ciągu 14 dni od momentu zakończenia produkcji filmu. Egzemplarze publikacji wyprodukowanych całości lub częściowo za granicą dostarcza wydawca. Egzemplarze obowiązkowe publikacji wyprodukowanych za granicą dla wydawcy polskiego w kooperacji z wydawcą zagranicznym dostarcza wydawca polski bez względu na miejsce produkcji publikacji. Egzemplarze obowiązkowe publikacji wyprodukowanych w kraju wyłącznie dla wydawcy zagranicznego dostarcza bezpośredni producent. Zobowiązani do dostarczenia egzemplarzy obowiązkowych dołączają do każdej przesyłki wykaz w dwóch egzemplarzach. Biblioteka zachowuje w aktach jeden egzemplarz wykazu, drugi zaopatruje w pieczęć albo podpis i zwraca

jako potwierdzenie odbioru. Jeżeli nie jest podana wysokość nakładu to wydawca zobowiązany jest podać tę informację przy przekazywaniu pozycji wykazu dołączonego do przesyłki do Biblioteki Narodowej. Biblioteka Narodowa korzysta z tych danych wyłącznie dla celów urzędowych statystyki wydawnictw i traktuje je jako poufne. Jeden z dwóch przekazywanych egzemplarzy obowiązkowych Bibliotece Narodowej i Bibliotece Jagiellońskiej podlega wieczystemu archiwizowaniu. Pozostałe biblioteki, które otrzymują egzemplarz obowiązkowy mają obowiązek ich przechowywania przez okres nie krótszy niż 50 lat.⁶ Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Białymstoku jest zobowiązana przekazywać publikacje o tematyce regionalnej właściwym bibliotekom opracowującym bibliografię regionalną. Biblioteki, które otrzymują egzemplarz regionalny to: Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Bydgoszczy dotyczy regionu Kujaw: województwa bydgoskie, toruńskie i włocławskie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Gdańsku publikacji regionu Pomorza Gdańskiego: województwo gdańskie. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach region Ziemi Kieleckiej: województwa kieleckie i radomskie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Lublinie region Lubelszczyzny: województwa lubelskie, chełmskie, bielskopodlaskie i zamojskie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Olsztynie Region Warmii i Mazur: województwo olsztyńskie. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Poznaniu region Wielkopolski: województwa poznańskie, pilskie, kaliskie, gorzowskie, konińskie. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Zielonej Górze Region Ziemi Lubuskiej: województwo zielonogórskie. (Podział administracyjny na 49 województw). Po dwa egzemplarze gromadzi Biblioteka Narodowa i Biblioteka Jagiellońska. Po jednym egzemplarzu Biblioteka Główna Uniwersytetu M. Curii-Skłodowskiej w Lublinie, Biblioteka Uniwersytecka w Łodzi, Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu, Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu, Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Biblioteka Śląska w Katowicach, Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy, Książnica

⁶ Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 6 marca 1997 roku w sprawie wykazu bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasad ich przekazywania. Dziennik Ustaw, 1997, nr 29, poz. 161.

Pomorska im. S. Staszica w Szczecinie, Biblioteka Główna Uniwersytetu Gdańskiego, Biblioteka Uniwersytecka KUL, Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego, Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego w Białymstoku, Biblioteka Sejmowa w Warszawie, która otrzymuje po 1 egz. Dzienników urzędowych organów administracji rządowej.⁷

Exemplarz regionalny otrzymują Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Bydgoszczy, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Conrada-Korzeniowskiego w Gdańsku, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. E. Sukertowej-Biedrawiny w Olsztynie, Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Centrum Animacji Kultury w Poznaniu, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. C. Norwida w Zielonej Górze.⁸

W załączniku do rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 6 marca 1997 roku (poz. 161) określa się rodzaj publikacji, liczbę egzemplarzy obowiązkowych i wykaz bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarza obowiązkowego. Biblioteka Jagiellońska i Biblioteka Narodowa otrzymują po dwa egzemplarze wszystkich publikacji, pozostałe uprawnione biblioteki po 1 egzemplarzu. Ponadto Biblioteka Jagiellońska i Biblioteka Narodowa otrzymują po dwa egzemplarze dokumentów audiowizualnych, publikacji zapisanych na nośnikach elektronicznych, publikacji polskich placówek za granicą, należą do nich przedstawicielstwa dyplomatyczne, urzędy konsularne, placówki naukowe, kulturalne, handlowe itp. Po jednym egzemplarzu otrzymuje Biblioteka Jagiellońska i Biblioteka Narodowa publikacji wydrukowanych w Polsce na zlecenie zagranicznego wydawcy, publikacji w nakładzie do 100 egz., oprogramowania komputerowego. Biblioteka Narodowa otrzymuje po 1 egz. globu-

⁷ Wykaz bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych, Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 6 marca 1997, Dziennik Ustaw 1997, nr 29, poz. 16. Wykaz bibliotek upoważnionych do otrzymywania bibliotecznych egzemplarzy obowiązkowych, zamieszczony na stronie Biblioteki Narodowej <http://www.bn.org.pl/index.php?id=7&eo=1> [odczyt: 7.05.2007].

⁸ Wykaz bibliotek uprawnionych do otrzymywania publikacji o tematyce regionalnej, Załącznik nr 2, do rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 6 marca 1997, Dziennik Ustaw 1997, nr 29, poz. 161.

sów i 1 egz. publikacji brajlowskie. FilMOTEKA Narodowa otrzymuje po 1 egzemplarzu kopii filmu kinowego i telewizyjnego.

Rozporządzenie z dnia 24 maja 1999 roku poz. 513 zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasad i trybu ich przekazywania umożliwi przekazywanie egzemplarzy obowiązkowych przez biblioteki uprawnione do otrzymywania jego egzemplarzy nie odpowiadających profilowi ich zbiorów nieodpłatnie bibliotekom wchodzącym w skład ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, jeżeli te biblioteki wyrażą zgodę na ich przyjęcie oraz na pokrycie kosztów opłat pocztowych przesyłek. Ustawa z 7 listopada 1996 roku o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych spowodowała, że przestał obowiązywać artykuł 32 i art. 33 ustawy z dnia 9 kwietnia 1968 roku o bibliotekach. Są to artykuły, dotyczące egzemplarza obowiązkowego, a także ustawy z Dziennika Ustaw nr 12, poz. 63, z 1984 roku, nr 26, poz. 129, z 1989, nr 29, poz. 155 i nr 35 poz. 192 oraz z 1990 nr 34, poz. 198. Na mocy ustawy z 9 kwietnia 1968 roku tracą moc :

- a) Dekret z dnia 17 kwietnia 1946 roku o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi,
- b) (Dz. Ustaw nr 26, poz. 163);
- c) Ustawa a dnia 31 października 1951 roku o przekazywaniu Ministrowi Kultury i Sztuki zakresu działania Ministra Oświaty w przedmiocie bibliotek i zbiorów bibliotecznych (Dz. Ustaw nr 58, poz. 400) ;
- d) Rozporządzenie z dnia 24 lutego 1928 o Bibliotece Narodowej (Dz. Ustaw z 1928 , nr 21, poz. 183, z 1934, nr 110, poz. 976 i z 1950 nr 7, poz. 65;
- e) Ustawa z dnia 18 marca 1932 roku o bezpłatnym dostarczaniu druków dla celów bibliotecznych i urzędowej rejestracji (Dz. Ustaw nr 33, poz. 347.

Można by zmodyfikować rozporządzenie z 24 maja 1999 roku, umożliwiające przekazywanie egzemplarzy obowiązkowych do zbiorów innych bibliotek, jeżeli wyrażą zgodę i pokryją koszty przesyłki. Gdyby można było ustanowić egzemplarz obowiązkowy dla bibliotek dziedzinowych, profilowanych, które otrzymywałyby tylko egzemplarze z danej dziedziny. Mogłoby wtedy skorzystać więcej bi-

bliotek profilowanych, ponieważ otrzymywałyby one tylko egzemplarze z dziedziny ją interesującej. W ten sposób nie trzeba by odsyłać książek, nie z danej dziedziny do innych bibliotek. Biblioteki te mogłyby wybierać dziedziny, z których otrzymywałyby egzemplarz obowiązkowy. Wtedy więcej bibliotek profilowanych mogłoby dostać egzemplarz obowiązkowy.⁹

Jest jeszcze kwestia bibliotek kościelnych różnego szczebla. Być może, że można by ustanowić prawo kościelne, które by zobowiązywało wydawnictwa danej diecezji do przekazywania egzemplarzy obowiązkowych do odpowiednich bibliotek kościelnych. Dla bibliotek takich jak Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej, która jest biblioteką profilowaną, gromadzącą zbiory z zakresu teologii, historii kościoła, filozofii i nie posiada egzemplarza obowiązkowego. Wprowadzenie egzemplarza obowiązkowego uchwałą Episkopatu Polski, które by zobowiązywało wydawnictwa katolickie, podległe Episkopatowi Polski do przekazywania egzemplarzy obowiązkowych Bibliotece PAT. Biblioteka Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie powinna mieć każdy druk, szeroko pojętej literaturze religijnej, ponieważ powinna spełniać funkcję Religijnej Biblioteki Narodowej, gromadzącej każdy egzemplarz szeroko pojętej literatury religijnej.

⁹ Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 24 maja 1999 zmieniające rozporządzenie w sprawie wykazu bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasad i trybu ich przekazywania., Dziennik Ustaw, 1999, nr 50, poz. 513.